

debatt@klassekampen.no

IDEER

Klassikeren

Teknologisk utvikling kan bli 'fetisjert' som en 'ting i seg selv', som en ytre drivkraft i kapitalismens historie.

David Harvey i boka «Limits to Capital» (2006)

Karl Marx er fortsatt relevant. Han kan for eksempel forklare hvorfor

Marx i skogen

Karl Marx har aldri vært så død som han er i dag, sier sosiologiprofessor Gunnar C. Aakvaag i Klassekampen 5. mai. Både hans politiske og intellektuelle prosjekt er dødt, og det skal vi være glade for, sier han.

«Norske regjeringer har tatt på seg Preussens rolle som lovgiver i mange av verdens skoger»

Budskapet i et ellers utmerket «Marx-nummer» av avisa er at selv om Marx fremdeles er politisk aktuell, er han nærmest glemt innen akademien. Dette er kanskje riktig i Norge, men internasjonalt har Marx hatt en ny vår innen samfunnsforskningen det siste tiåret.

Marx kan for eksempel gi oss nyttige verktøy for å studere Norge og norske interesser. La oss gi noen eksempler knyttet til de norske regnskogsmilliardene eller «Norges internasjonale

klima- og skoginitiativ» som det offisielt heter. Siden 2010 har Norge brukt over 20 milliarder kroner på denne satsingen som skal fortsette til 2030. Med dette er Norge suverent største giver i det som internasjonalt kalles Redd (Reducing Emissions from Deforestation and Forest Degradation). Det handler med andre ord om å redusere globale klimautslipp ved å etablere tiltak mot avskoging og forringelse av skog i tropiske land.

Den norske interessen for skogvern som klimatiltak i det globale Sør er et resultat av ideen om «internasjonal kostnadseffektivitet» som har vært grunnprinsippet i norsk

klimapolitikk siden begynnelsen av 1990-tallet. Dette innebærer at det skal være mer kostnadseffektivt å gjennomføre klimatiltak i lavkostland enn i et høykostland som Norge. Spørsmålet er hvem dette er kostnadseffektivt for.

De mange milliardene som er bevilget til Redd av norske regjeringer, har også bidratt til å forme den norske fortellingen om klima- og skoginitiativet, med disiplinering av frivillige organisasjoner som ellers ofte gir viktige kritiske korrekser til norsk

bistands- og utenrikspolitikk. Med noen få hederlige unntak har dessuten journalister unnlatt å dekke den norske storsatsingen med annet enn overflatiske lovprisninger. Resultatet er fravær av kritisk debatt i Norge om Redd, inkludert i Klassekampen, i kontrast til stor internasjonal kritikk av hvordan skogvern som klimatiltak fungerer i praksis.

La oss gi tre eksempler på hvordan Marx er relevant for å forstå effektene av dette programmet.

For det første minner Redd i praksis mye om det Marx kalte «opprinnelig akkumulasjon». Som eksempel på denne prosessen diskuterte Marx sammenhengen mellom privatisering av allmenninger i England på 1700-1800-tallet, hvor mange småbønder ble jordløse, og framveksten av tekstilindustrien i Manchester og Liverpool som ga arbeid til mange av dem som hadde blitt ekskludert i privatiseringsprosessen. Ulike former for privatiseringer av allmenninger foregår også i vår tid, og denne prosessen har derfor ikke noe «opprinnelig» over seg.

David Harvey er en av de mest innflytelsesrike samfunnsviterne i dag, og en viktig pådriver for marxistisk tenkning. Han har døpt prosessen om til «akkumulasjon ved frarøvelse» (*accumulation by dispossession*). Dette er en dobbel prosess hvor noen akkumulerer kapital og andre blir forvist. I dag er gjerne denne prosessen noe annerledes enn den Marx beskrev: De som blir forvist

skal ingen steder. Det er ikke behov for dem i noen gryende industrialisering. De er bare i veien.

Vi har i en studie fra Tanzania vist hvordan norske klima- og skogpenger har hatt nettopp en effekt som kan beskrives som akkumulasjon ved frarøvelse. Skogen, som i praksis har fungert som en allmenning, er blitt stengt av for bruk av folk lokalt uten at det er etablert noen tilfredsstillende form for kompensasjon. Samtidig blir skogen reservert for karbonbindende tiltak som bidrar til Norges

selvprofilering som en miljø- og klimapolitisk stormakt.

For det andre er denne typen Redd-prosjekter et godt eksempel på det Marx kalte «varefetisjisme». I kapitalistisk masseproduksjon vil de sosiale produksjonsforholdene være skjult for forbrukerne. Varefetisjismen innebærer at varene framstår for forbrukerne som ting som er løsrevet fra de sosiale forholdene som de er produsert under. Varene vi kjøper presenteres gjerne som at de

FAKTA

Marx og klimapolitikk:

■ Redd er et sentralt begrep i norsk klimapolitikk. Det står for «reduerte utslipp fra avskoging og skogferringelse i utviklingsland».

■ I denne teksten skriver forfatterne at noen av konsekvensene av Redd likner på urettferdigheten som opprørte Marx på 1840-tallet.

Om forfatterne:

■ Tor A. Benjaminsen er professor ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet.

■ Hanne Svarstad er professor ved OsloMET.

Marx skiller seg fra nesten alle andre samfunnsstenkere ved at ideene hans faktisk er testet ut i virkeligheten. (...) Det gikk ikke spesielt bra.

SOSIOLOGIPROFESSOR GUNNAR C. AAKVAAG TIL KLASSEKAMPEN 5. MAI

det norske klima- og skoginitiativet er basert på ran og utbytting.

ILLUSTRASJON: KNUIT LØVÅS, KNUITVÅS@GMAIL.COM

er produsert på måter som er etiske og økologisk forsvarlige. Men forbrukerne har få muligheter til å vite om dette virkelig er tilfelle. Det finnes altså en kunnskapskløft mellom produsent og forbruker som blir større jo mer global varen er.

En norsk forbruker kan ikke vite hvorvidt klær fra Hennes & Mauritz er produsert ved hjelp av barnearbeid før Human Rights Watch undersøker det og noen i mediene tar seg tid til å rapportere om det. Vi kan heller ikke vite om palme-

oljen i peanøttsmøret kommer fra bærekraftige småprodusenter i Vest-Afrika eller plantaser i Indonesia som ødelegger habitater for orangutanger.

En av intensjonene bak Redd har vært å få skog til å bli karbonlager som en del av internasjonal kvotehandling. Når slike karbonkreditter dermed selges som varer på et internasjonalt marked, blir dette informasjonsgapet enda større enn i eksemplene over. Det kan være komplisert nok for en forsker å få oversikt over de sosiale konsekven-

sene av skogvern. For en flypassasjer blir det helt umulig å vite noe om konsekvensene når flyselskapet tilbyr å «kompensere» CO₂-utslippet ved å la passasjeren betale for skogvern i Afrika gjennom karbonhandel.

Vårt tredje eksempel tar vi fra en av artiklene i Klassekampens Marx-nummer som handler om Marx' betydning for dagens rettsvitenskap. Jurister i et forskningsprosjekt ved Universitetet i Oslo har særlig interessert seg for

Marx' reaksjon på en lov som ble innført i Preussen på begynnelsen av 1840-tallet som gjorde sankning av tørr ved i skogen ulovlig. Hvordan loven rammet de jordløse, gjorde unge Marx forbannet, noe han som redaktør uttrykte i spaltene til Rheinische Zeitung.

«På denne tida gjennomgikk Preussen en storstilt modernisering, og i denne prosessen brukte myndighetene lovverket aktivt. Eieendomsretten blir forandret, og de prøyssiske jordeierne får styrket sine rettigheter. Det

fører til et lovforslag der de som har sanket ved i skogen blir kriminalisert», sier en av forskerne i prosjektet, Sverre Flaatten.

Da spør journalisten Flaatten: «Enkelte vil kanskje mene at denne teksten om vedtyveri viser at Marx har gått ut på dato?» Dette spørsmålet kan stå som illustrasjon på pressens manglende kunnskaper om effektene av det norske klima- og skoginitiativet.

I praksis har norske regjeringer, enten de er rød-grønne, blå-blå eller blå-grønne, i dag tatt på seg Preussens rolle som lovgiver i mange av verdens skoger, og med sin pengemakt bidratt til å ekskludere småbønder og jordløse fra blant annet sankning av tørr ved.

En slik urettferdighet opprørte Marx på 1840-tallet. I dag bør den opprøre alle som tilhører organisasjoner og politiske partier som er opptatt av internasjonal solidaritet.

Urettferdigheten bør for det første opprøre fordi den er del av en maskering av Norges ansvarsfraskrivelse for egne bidrag til de globale klimautslippene. I stedet for å gjennomføre egne klimatiltak i Norge, plasserer oljelandet Norge klimatiltak i land langt borte der fattige mennesker rammes gjennom ressursran og akkumulasjon ved frarøvelse, samtidig som dette blir usynlig i Norge gjennom varefetisjismen.

For det andre er det grunn til å la seg opprøre over at norske myndigheter ikke sørger for erstatning til fattige mennesker som har blitt rammet av tiltak der de ble lovet både kompensasjon og ytterligere økonomiske goder.

For det tredje bør folk som er opptatt av internasjonal solidaritet la seg opprøre over en norsk bistandspolitikk som ikke evner å vise solidaritet med småbønder, gjeterfolk og jeger-sankere. I dag mister disse gruppene tilgang til ressurser både ved norsk klimakolonialisme og andre former for ressursran.

Eksemplene viser at Marx etablerte samfunnsfaglige perspektiver som fortsatt er relevante i dag. Dette er kanskje enklest å se for samfunnsvitere som studerer den norske virkelighetens materielle tilknytning til resten av verden.

Tor A. Benjaminsen
Hanne Svarstad